

MONGOLIJA NA NOVI POTI

Tatjana Šifrer

UDK 915.17

MONGOLIJA NA NOVI POTI

Tatjana Šifrer, Pučljjeva 26, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 915.17

MONGOLIA ON A NEW WAY

Tatjana Šifrer, Pučljjeva 26, 61000 Ljubljana, Slovenia

Članek podaja kratek regionalnogeografski pregled Mongolije s poudarkom na politično-gospodarskih problemih te države.

The article presents a short view of political and economical problems in Mongolia.

Pred dobrim letom dni se je daljnja Mongolija znašla na prvih straneh svetovnega časopisja! Vzrok temu so bile prve svobodne volitve v tej deželi, na katerih je opozicijska Koalicija demokratičnih sil uspela zbrati okoli 40 % vseh glasov. S tem se je končalo obdobje neomejene vladavine Mongolske ljudske revolucionarne stranke, mongolska ljudska skupščina ali Veliki hural pa je septembra leta 1990 na svojem zgodovinskem zasedanju potrdil prvo koalicijsko vlado v tej deželi (3).

Mongoli so ponosen narod z močno izraženo nacionalno privrženostjo, saj imajo svojo lastno slavno zgodovino. V preteklih stoletjih so se iz širnih mongolskih step valile velike konjeniške horde in ogrožale bližnje in daljne kraje. Kitajci so že v 3. stoletju pred našim štetjem pričeli zaradi obrambe pred njimi graditi svoj slavni veliki zid, ki je dolg okoli 2450 km in visok povprečno 16 m. Mongolski Huni so že v 4. stoletju našega stoletja prodrli v samo Evropo, kjer so njihovega slavnega vojskovodjo Atilo ustavili leta 451 le okoli 150 km vzhodno od Pariza. Iz mongolskih step je pozneje v 13. stoletju izšel tudi mogočni Džingiskan, ki je osnoval ogromno državo. V času njegovega vnuka Kublajkana, pri katerem se je mudil Marko Polo, se je mongolska država raztezala od vzhodne Evrope in azijskega Bližnjega vzhoda do Koreje in Kitajske ter od južne Sibirije do Tibeta. V Rusiji so mongolski Tataři vladali čez 200 let (od 1240 do 1480). Toda proti koncu 14. stoletja je mongolska moč začela slabeti. Kot nomadski narod, ki je bil nagnjen k ropanju in pljenjenju, Mongoli niso več bili kos višje civiliziranim, stalno naseljenim in kultur-

nejšim Kitajcem, ki so jih nekdaj sami zavojevali (3). Zgodovina jih je počasi odrinila na politično obrobje. Tako si je kitajsko cesarstvo v svoji ekspanziji sčasoma priključilo južneje ležečo Notranjo Mongolijo, severneje ležeča Zunanja Mongolija pa je proti koncu 17. stoletja postala vazalna država, ki je Kitajski plačevala davek in bila od nje dejansko tako politično kot gospodarsko povsem odvisna. Kitajci so jo razdelili na številne kneževine ter v njej gospodovali po načelu "deli in vladaj" in tako nekdanje "stepe bojevnikov domala spremenili v stepe samostanov in molilnih mlinčkov", kot je slikovito zapisal neki avtor (1). Sosednja carska Rusija je v začetku 18. stoletja na kitajsko kontrolo nad Mongolijo gledala še prizanesljivo, vendar pa je njeno prodiranje vse dalje proti vzhodu pripeljalo do zaostritve njenih interesov na tem območju. Ko je leta 1911 na Kitajskem izbruhnila revolucija, se je močno razmahnilo panmongolsko osvobodilno gibanje. Carska Rusija je takrat ubranila Zunanjo Mongolijo pred kitajskim vojaškim posegom. Vendar pa je neodvisnost te dežele trajala samo do leta 1919, ko so Kitajci izkoristili revolucijo v Sovjetski zvezi in hitro zasedli Zunanjo Mongolijo. Vendar pa so varuštvu nad to deželo že leta 1921 končno prevzeli Sovjeti, osnovali Mongolsko ljudsko revolucionarno stranko, ki je prevzela vso oblast, in leta 1924 proglasili novo državo, Ljudsko republiko Mongolijo. Le-ta je tako postala prvi in pozneje tudi eden najzanesljivejših sovjetskih "satelitov". Kitajci so jo po dolgem obotavljanju priznali šele leta 1946 (1).

Vendar se Mongoliji še niso pisali lepi časi! V novem razmerju moči med

Slika 1: Samostansko-muzejski kompleks Erdene-dzu v nekdanji prestolnici Karakorumu predstavlja simbol stare mongolske države. Oživiljanje tega dela zgodovine je posledica prebujenih nacionalnih čustev in trganja mongolsko - sovjetskih vezi. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 3: Način življenja nomadskih Mongolov se danes ne razlikuje dosti od tistega izpred stoletij. Ponosen nomad še vedno s konja obvladuje svojo čredo. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 2: Jurte nomadskih Mongolov so raztresene po vsej državi. Včasih so jih ob menjavi pašnega območja naložili na vozove, danes pa jih prevažajo s tovornjaki. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 4: Prestolnica Ulan-Bator ima kotlinsko lego z vsemi spremljajočimi posledicami. V mestu prevladujejo uniformirani stanovanjski bloki zgrajeni po sovjetskem vzoru, na obrobju pa deset-tisoči še vedno žive v jurtah. (Foto: J. Senegačnik.)

velesilami na Daljnem vzhodu je Mongolija služila Sovjetski zvezi kot nekakšen zaščitni okop, ki naj bi ščitil novo, vzhodnosibirsko industrijsko območje pred Japonci in tudi pred Kitajci. Tako je morala Ljudska republika Mongolija v letih med 1937 in 1938 odvajati kar polovico svojih sredstev za obrambo in le 13 % jih je ostalo za razvoj gospodarstva (1). Predvsem iz teh strateško-obrambnih razlogov je Sovjetska zveza Mongolijo tudi gospodarsko podpirala in obenem dušila

glasove opozicijskih sil, dokler ni s prihodom M. Gorbačova na oblast sovjetski prijem popustil in je leta 1990 končno tudi v tej deželi lahko prišlo do prvih svobodnih volitev.

Republika Mongolija se razprostira v osrčju kontinentalne Azije nekako med 42° in 52° severne geografske širine. Najbolj gorat je njen zahodni oziroma severozahodni del, od koder se vode po reki Selengi in njenem pritoku Orhonu odtekajo proti severu v Bajkalsko jezero.

To območje je v vsej Mongoliji tudi najbolj namočeno in pripada pasu gorske tajge in gozdne stepe. V smeri proti vzhodu in jugu se sušnost podnebja stopnjuje, tako da se tu razprostirajo nepregledne stepe, polpuščave in celo prave puščave. Marko Polo je ob svoji vrnitvi iz Mongolije poročal, da je Gobi obupna peščena puščava. Dejansko pa je v puščavi, ki je velika kot Francija, le 3 % površine pokrite izključno s peskom (2), medtem ko imajo ostala območja svojo floro (tamariske, brinje, saksaul, jagodičevje itd.) in favno (gorske ovce, lisice, snežni leopardi).

Mongolijo torej pokrivajo prostrani pašniki, ki so dobra naravna osnova za razvoj živinoreje, ki je tukaj še vedno najpomembnejša gospodarska panoga. Po stepah se pasejo velike črede ovac (13 milijonov), goveda (2,4 milijona glav), koz, konj in kamel, živina in živinorejski proizvodi, kot volna, kože in meso, pa so (poleg rud) pomembne postavke v mongolskem izvozu (4). Mongolski nomadi prebivajo v okroglih šotorih, imenovanih jurte, ki jih pokrivajo s posušenimi živalskimi črevi, kožami in jadvovini podobnim blagom. Vendar pa je v novejšem času po stepah videti vse manj za Mongolijo tako tipičnih šotorov, saj se tudi nomadi vse bolj selijo v mesta. Kar 74,4 % vseh naselij se nahaja v pasu gozdne stepe in stepe (1). Tudi poljedelstvo ima v Mongoliji dobre pogoje za razvoj, še posebno v bolj namočenem porečju reke Selenge, predvsem med Ulan-Batorjem in mejo z Rusijo. Poleg žit goje tudi krompir. Kmetijstvo v celoti zaposluje 34 % aktivnega prebivalstva (4).

Mongolija je tudi dežela ogromnih rudnih bogastev, saj premore železo, kositer, baker, zlato, srebro, uran, mangan, tungsten, molibden in volfram, pa premog ter celo nekaj nafte in oljnih skrilavcev (3). Rude, predvsem bakrova in molibdenova, zavzemajo tudi zelo pomembno mesto v mongolskem izvozu, ki je bil v celoti (skupaj z živino in živinorejskimi proizvodi) kar 99 odstotno (leta 1985) usmerjen v države tedanjega SEV-a. Z načrtno industrializacijo so v Mongoliji pričeli okoli leta 1960 ter zgradili tovarne mesnih konzerv in mline, pa tekstilno, lesno, strojno in steklarsko industrijo. Glavno industrijsko območje se razprosti-

ra vzdolž severnega dela glavne mongolske prometnice, transmongolske železnice, nekako med Ulan-Batorjem, Darhanom in Suhe-Batorjem že ob ruski meji. To je obenem eno najbolj razvitih območij v Mongoliji, saj izkazuje zelo živahno razvojno dinamiko in je že leta 1973 v njem prebivala dobra tretjina celotnega prebivalstva (1). Industrija sicer v celotni Mongoliji zaposluje 25 % aktivnega prebivalstva. Družbeni bruto proizvod na prebivalca je leta 1988 dosegel 690 USD, kar je Mongolijo uvrstilo na 108. mesto med 173 državami na svetu (4). Statistični podatki pa tudi kažejo, da je mongolski uvoz močno prekašal izvoz (leta 1985: uvoz 1448 mio USD; izvoz 569 mio USD). Ta zunanjetrgovinski primanjkljaj je Mongoliji dolgo časa pokrivala SZ. Ko pa se je v zadnjih letih tudi ta velesila sama znašla na robu gospodarskega zloma, je začela Mongolom drastično zmanjševati gospodarsko pomoč in tudi dobavo nafte, kar je povzročilo pravi kaos.

Neodvisna Mongolija se je tako znašla v povsem novi politično-gospodarski situaciji, saj je prisiljena zaprositi za pomoč gospodarsko razvite države na evropskem zahodu, pa Japonsko, Južno Korejo in Kitajsko. Z Japonsko, ki je zelo zainteresirana za to deželo, so Mongoli že podpisali listino o trgovinski izmenjavi, ki jim priznava velike ugodnosti. Vzpostavili so tudi že diplomatske odnose z Južno Korejo. Mongolija se prav tako pogaja za pridružitvev k Mednarodnemu denarnemu skladu, vzpostavila je že diplomatske stike z Evropsko skupnostjo ter v Ulan-Batorju gostila ameriškega zunanjšega ministra (3), kar vse kaže, da se nova neodvisna Mongolija na široko odpira v svet.

1. Fischer *Länderkunde* 1978: *Ostasien*. Bd. 1. Frankfurt am Main.

2. Marsh, D. 1984: *Cities in a land of nomad*. *Geographical magazine* LVI (1984), 7. London.

3. Milivojević, M. 1991: *The resurrection of Genghis khan*. *Geographical magazine* LXIII (1991), 7. London.

4. Natek, K., Perko, D., Žalik Huzjan, M. 1991: *Države sveta 1991*. Ljubljana.